

Tekniska förvaltningen
Projekt enheten
681 84 Kristinehamn

Yttrande över Samrådsunderlag, Tillståndsansökan dammar i Kristinehamns kommun

Sällskapet för naturskydd som är en krets i Naturskyddsföreningen framför följande synpunkter på åtgärdsplanen för Varnan och Övrekvarnsälven.

Från samrådsunderlaget citeras: "Syfte och mål med föreslagna åtgärder är att uppnå miljö kvalitetsnormen för god ekologisk status i Varnan och Övrekvarnsälven samt att skapa en säkrare flödesfunktion för att förhindra översvämningar." Föreslagna åtgärder kräver tillstånd enligt miljöbalken och därmed att en miljöbedömning görs för att bedöma de miljöeffekter som uppkommer.

Miljöbalkens 6 kap. 2§ lyder: "Med miljöeffekter avses i detta kapitel direkta eller indirekta effekter som är positiva eller negativa, som är tillfälliga eller bestående, som är kumulativa eller inte kumulativa och som uppstår på kort, medellång eller lång sikt ...". – I samrådsunderlaget redovisas inte de förändringar som förväntas i ett framtida förändrat klimat. – En redovisning som är nödvändig för att bedöma framtida översvämningrisker vid extrema flöden och ekologiska konsekvenser vid långa torrperioder. – D.v.s. klimatanpassning.

I rapport HYDROLOGI Nr 120, 2019 sammanfattar SMHI: "Klimatförändringarna gör Sverige varmare vilket påverkar tillgången till vatten. I genomsnitt väntas vintrarna bli varmare och blötare. Samtidigt kommer en förlängd växtsäsong och ökad avdunstning att minska tillgången på vatten under sommarhalvåret, särskilt i södra Sverige. Skyfallen förväntas bli kraftigare. Denna typ av nederbörd kan vara svårt för mark och växter att ta tillvara. Vi behöver anpassa oss till ett förändrat klimat och vattenbrist i delar av landet."

I SMHI:s rapport, KLIMATOLOGI Nr 17, 2015, Framtidsklimat i Värmlands län https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.165051!/Klimatologi_17%20Framtidsklimat%20i%20V%C3%A4rmlands%20l%C3%A4n%20-%20enligt%20RCP-scenarier.pdf

beräknas under sommarmånaderna vid slutet av århundradet (RCP4,5):

- Temperaturen öka med: 2,4 till 2,8 grader).
- Nederbörden öka med: 8 till 12 procent.
- Medeltillrinningen minska med: 10 till 15 procent.

Med miljöeffekter avses också påverkan på kulturmiljön. I Naturvårdsverkets vägledning för miljöbedömningar – <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/miljobedomningar/specifik-miljobedomning/kulturmiljo-landskap-och-bebyggelse/#E223998303> – redovisas utgångspunkter för analys och bedömning av påverkan på kulturmiljön.

Från vägledningen citeras: "I en miljöbedömning ska effekter på kulturmiljö, landskap och bebyggelse bedömas." Samt: "Kulturvärde är en samlingsbenämning för sådana värden som tillskrivs kulturmiljön med utgångspunkt i framförallt kulturhistoriska, sociala och estetiska aspekter."

I samrådsunderlaget redovisas påverkan på kulturvärden endast kortfattat under rubrikerna "6.6 Kulturmiljö" och "6.8 Rekreation och friluftsmiljö". De sociala och estetiska aspekterna av föreslagna åtgärder bör belysas mer uttömmande, eftersom föreslagna åtgärder påverkar stadsmiljön med dess naturområden och parker.

I Övrekvarnsälven kan såväl den ekologiska som kulturella miljön komma försämraras av föreslagna åtgärder. Älven har redan i dag under sommaren långa perioder med mycket låga flöden. Utrivningen av dammar och sänkning av vattennivåer riskerar att få negativa konsekvenser i en framtid med ett varmare klimat.

Synpunkter på specifika åtgärdsförslag.

7.2 Hagadammen

Bra att vattennivån inom koloniområdet kommer behållas. Vattenspegeln är ett viktigt estetiskt inslag på platsen. En bibehållen vattennivå gynnar troligen också den skyddsvärda bombmurklan som har en förekomst inom biotopskyddet Var-nans bäckdal. Bottenuppbyggnaden på ca. 170 m kommer att möjliggöra tillskap-andet av lämpliga lekområden.

7.3 Björklundsdammen

Efter utrivning beräknas vattennivån sänkas med 1,5 m uppströms dammen. – Åtgärden innebär att Övrekvarnsälven under sommarens torrperioder kommer vara ett uttorkat dike på flera sträckor upp till Hembygdsgården. För att behålla en attraktiv stadsmiljö t. ex. i Wulfsängsparken och samtidigt skapa bra förutsättningar för fisk och andra vattenlevande organismer bör vattennivån behållas och förbättras. En längre sträcka uppbyggd av natursten krävs i anslutning till dammen, men även på andra platser krävs att några forsnackar byggs upp för att skapa områden med vattenspeglar och möjligen också lekområden för fisk. (Bifogade bilder från sträckan är tagna den 7 juni 2024 efter en mycket varm och torr majmånad.)

7.4 Hembygdsgården

De båda dammarna i parkmiljön bakom logen skall rivas ut och ersättas med ett strömparti ca 50 m uppströms respektive dammläge.

– Förslaget innebär att de estetiskt tilltalande vattenspeglarna i parkområdet försvinner. Ett minskat strömparti uppströms kombinerat med ett utökat nedströms, ända fram till bron vid Karlagatan, möjliggör att vattenspeglarna behålls. Vattenspeglarna har sannolikt en gång skapats som ett attraktivt inslag i parkmiljön. (Bilder bifogas.)

7.5 Smedby kvarn (Hembygdsgården)

Ett omlöp kombinerat med en sänkning av dammens nivå med ca. 0,3 m föreslås.

– Sänkningen av damnivån i kombination med omlöp avser att öka dammsäkerheten vid höga flöden. Men innebär också att den biologiskt värdefulla våtmarken och sumpskogen uppströms dammen utarmas och ersättas med en torrare naturtyp. (Bilder bifogas.)

– Dammsäkerheten vid höga flöden bör kunna förbättras även med bibehållen vattennivå, genom att tillskapa ett betydligt bredare skibord kombinerat med smärre höjningar av dammkrönen i de lägsta partierna.

7.6 Herrekvarn (Kvarndammen)

Ett kombinerat inlöp/omlöp och att vattenytan sänks med ca. 0,3 m föreslås.

– Bibehållen vattennivå bör eftersträvas, dammsäkerheten vid höga flöden bör kunna säkerställas även med bibehållen vattennivå, genom att tillskapa ett betydligt bredare skibord.

7.7 Damm uppströms Herrekvarn (Vid Sågarbostället)

Utrivning av dammen föreslås och kommer till viss del ersättas av biotopvårdande åtgärder (forssträcka?) med en längd på ca 80 m.

– Förhoppningsvis kommer det våta området uppströms då att bibehållas, åtminstone vid höga flöden.

– Vid rivning av dammen och de biotopvårdande åtgärderna krävs hänsyn till kulturlämningen öster om älvfåran, omedelbart nedanför dammen.

7.8 Dammrest (vid bågskyttebanan)

Dammresten föreslås rivas, biotopvård i form av en forssträcka på ca. 80 m kommer tillskapas.

– Förslagen forssträcka kommer också att positivt påverka älvens omgivning uppström, åtminstone vid höga flöden.

Överväganden beträffande åtgärder vid Smedby kvarn (7.5) och Herrekvarn (7.6)

Ett framtida klimat kommer sommartid att minska vattenföringen och öka torrperiodernas omfattning och längd. De omfattande åtgärderna vid Smedby och Herrekvarn kan visa sig vara till obetydlig nytta, samtidigt som de medför negativa ekologiska konsekvenser i en framtid med mycket låga flöden.

Genomförandet bör föregås av ytterligare analyser som då också skall omfatta möjliga åtgärder i älvens tillrinningsområde för att dämpa de högsta flödena och säkerställa högre lågvattenflöden.

Övriga föreslagna åtgärder i Övrekvarnsälven kommer skapa större sammanhängande livsmiljöer som gynnar vattenlevande organismer och i viss mån de stationära öringbestånden som varit åtskilda sedan tidigt 1600-tal.

Det är viktigt att höja dammsäkerheten. En kostnadseffektiv åtgärd för att öka dammarnas avbördningsförmåga är att öka bredden på skiborden. Skibord är självreglerande, kräver minimalt underhåll och möjliggör att spettluckorna kan slopas. Skiborden kan sannolikt dimensioneras för att kunna avböda de höga flöden som förväntas i ett framtida klimat.

6.6 Kulturmiljö

Kulturhistoriska värden redovisas för Vågbron och Smedby kvarn (Hembygdsgården). Därutöver finns lämningar alldeles nedanför dammen 7.6 Herrekvarn (Kvarndammen) efter "Herrekvarns såg" eller "Nedre sågen", en bit nedströms denna lämning finns också lämningen efter "Herrekvarn" eller "Övrekvarn". Uppströms Kvarndammen, vid Sågarbostället (7.7) återfinns lämningar efter "Hedhults såg" eller "Övre sågen". Kulturlämningarna beskrivs utförligt med text och bilder i boken "Socknen vid Varnan" av Arvid Ernvik, 1961.

– I kommande tillståndsansökan krävs en grundlig antikvarisk inventering och beskrivning av de kulturhistoriska lämningarna längs Övrekvarnsälven. Lämningarna från Björklundsdammen upp till Vassgårda bruk utgör en väsentlig del i Kristinehamns historia. Inventeringen samordnas lämpligen med pågående arbete med detaljplanen för Kvarndammen.

Sällskapet för Naturskydd i Kristinehamn.

Krets av Naturskyddsföreningen.

2024-06-28.

Enligt uppdrag

Bengt Brunsell

Bilaga.

Bilder Övrekvarnsälven